SVĚTELNÉ ROKY

březen

STROJ ČASU

Tento film vznikl podle předlohy, jíž je román H.G.Wellse. Už v roce 1902 natočil George Meliès svou slavnou Cestu na Měsíc. Sice se často diskutuje o tom, je-li to vůbec SF film, ale jednou z inspirací filmu byli i Wellsovi První lidé na Měsíci. Tak se tedy Wells stal i průkopníkem v oblasti SF filmu.

Znovu se na plátně objevili První lidé na Měsíci ve 20. letech, ale Wells byl touto verzí zcela rozhořčen. Ve 30. letech bylo zfilmováno několik Wellsových románů : Neviditelný muž,/režie James Weil/, Ostrov ztracených duší, Muž,který činil zázraky a Svět za sto let. Samotný Wells byl spokojen jen s posledním ze jmenovaných děl.

Po 2.světové válce a tedy i po Wellsově smrti vznikla řada dalších adaptací, například Když spáč procitne, Ostrov doktora Moreaua, Válka světů a i dnešní film - Stroj Času. Natočil jej v roce 1960 režisér George Pal. Stroj času je vlastně první román, který Wells vydal. Bylo to v roce 1895. Kniha ihned vzbudila velkou pozornost. Hlavně tehdy zcela novým námětem - cestováním v čase. Pro dnešní science fiction je to až banální záležitost, rozvíjená i po stránce technické. Wellsovi posloužila jen jako možnost vyjádření jeho vlastních názorů na společnost a její možný vývoj v tak daleké budoucnosti, jaká ještě nebyla ani ve sci-fi - v roce 802 701! A to názorů ne tolik filosofických, jako hlavně biologických. Wells byl silně ovlivněn britským lékařem Thomasem Huxleyem, propagátorem a rozvíjitelem Darwinových teorií. Podle něj lidstvo už má za sebou vrchol vývoje a spěje ke svému konci. Tento pesimismus sdílel i Wells. Ale film Stroj času není pesimistický. Není to ovšem zásluhou Wellse, ale scénáristy Davida Dunclaye a režiséra George Pala. Oba se snažili film odlehčit,zpřístup-

nit námět, zesílit prvek dobrodružnosti. Není tu ani hloubka Wellsových myšlenek,naopak je znát jejich znejasnění a zjednodušení. Je to poměrně pochopitelné, režisér, George Pal, není žádný filosof, je to obratný a úspěšný "řemeslník". Pal je maďarského původu, žije a tvoří v USA. Původně režíroval animované filmy. Byl odměněn třemi Oscary za prosazování zcela nové techniky animovaného filmu. Založil dokonce vlastní společnost,zabývající se téměř výhradně touto problematikou. Z jiných filmů na sebe upozornil v roce 1950 filmem Směr Měsíc.

Ve filmu Stroj času navodil Pal poklidnou atmosféru běhu času poutníka, přidal několik zastavení v čase, do nichž vložil i varování před atomovou válkou a nedozírnými následky třídního rozdělení společnosti, kde pracující žijí v bídě a temnotě, bohatí v radovánkách. V románu lidská civilizace končí nikoli válkou, ale vlastně ještě tragičtěji.

Zbývá jen doplnit hvězdné obsazení hlavních rolí - H.G. Wellse představuje Rod Taylor, Weenu Yvette Mimieux. A nyní už k vlastnímu obsahu filmu:

Pánové se sešli přesně v pět. Jako správní gentlemani si na přesnost potrpěli. Upravená hospodyně je uvedla do jídelny, kde je uvítal pán domu - Herbert George Wells. Při čaji jim předvedl malý model svého nového vynálezu - stroje času. Vysvětlil nedůvěřivě se tvářícím mužům mechanismus svého stroje. A pravdivost svých slov chtěl dotvrdit pokusem - do strojku posadildoutník, nastavil mechanismus - a stroj se začal rozplývat, až zcela zmizel. Muži byli zmateni. Na jednu stranu viděli,že stroj zmizel zcela neznámo kam, ale naopak to nedokazovalo, že odcestoval zrovna do budoucnosti. Herbert však slíbil, že příští týden jim ukáže zdokonalený model a provede věrohodnější pokus - transport lidí do budoucnosti i zpět. Dohodli hodinu příští schůzky a pánové odcházeli. Poslední šel Herbertův přítel - Philby. On jediný věřil Herbertovu objevu. Znal dobře jeho šílenou odvahu, proto ho přesvědčoval, aby nezkoušel experimentovat se strojem dříve, než za týden.

Po odchodu Philbyho sestoupil Herbert do laboratoře: Zapálil svíčku a v jejím světle se objevil velký Stroj času,pře-

sná kopie malého, ztraceného v budoucnu. Vědec pomalu usedl na sedátko, přehlédl zařízení a pomalu nastavil chod. Napřed pomalu. Nepostřehl žádný pohyb, jen se setmělo. Zarazilo ho to. Ale zjistil, že dohořela svíčka, kterou zapálil před několika minutami svého času. Pohlédl na hodiny- ukazovaly o tři hodiny víc. Zaradoval se - stroj fungoval. Přidal tedy rychlost a sledoval, jak se za oknem jeho laboratoře střídají den a noc. Obrovskou rychlostí se za oknem koulelo Slunce, hned za ním Měsíc.

Pak si začal více všímat figuríny ve výkladu krámku naproti - s časem se měnila móda. Dlouhé róby s honzíkem se zkracovaly, zjednodušovaly, léta plynula. Kolem Herberta plynuly během několika jeho minut roky a desetiletí. Náhle se na oknech objevilo bednění. Udivilo ho to a zastavil. Sestoupil ze stroje. V koutech jeho laboratoře byly haldy prachu a pavučiny. Dům byl pustý. Starý nábytek zůstal na svém místě, jen byl pečlivě zabalen. Herbert s vděčností vzpomněl na svoji pečlivou hospodyni.

Ze zahrady vylezl dírou v plotě. Vedle sebe uviděl ceduli s nápisem "Vstup zakázán, soukromý pozemek ". A zcela dole byl podpis jeho přítele - Philbyho. Na ulici ho brzy vyděsily první automobily. Podivoval se nad pro něj neobvyklým oblečením lidí, nad šířkou ulic, nové domy zcela změnily tvář ulice, kterou důvěrně znal. Jen jeho dům zůstal stejný, jako dřív.

Ze dveří krámku vyšel muž středních let v uniformě. Otočil hlavu a objevila se tvář Philbyho. Herbert vykřikl překvapením: "Philby, co tady děláš? Kde se tu bereš?" Muž se na Herberta díval nedůvěřivě. Neznal ho. Po chvíli se přece domluvili. Muž byl Philbyho syn David. Philby zahynul ve válce. David se s pochybami díval na mladého muže, který tvrdil, že znal jeho otce a který nevěděl o tom, že byla světová válka. Byl také přinejmenším podivně oblečen. Ale prozradil mu, že dům za ohradou koupil jeho otec. Říkal prý, že je jeho přítele, který zmizel a možná se někdy vrátí. Nedovolil, aby dům prodali nebo obydlili. Musel zůstat v původním stavu. Herbert s vděkem vzpomněl na svého nejlepšího přítele.

Znovu zalezl do laboratoře a popojel na svém Stroji o pár let dál. Náhle jeho dům zmizel a on stál se strojem v parčíku.

Sestoupil a rozhlížel se. Povšiml si kamenného obelisku. Přečetl nápis a ztuhl. V kameni byl vytesán verš básně, kterou měl velice rád. Pomník byl věnován jeho vlastní památce. Byl postaven jako vykonání závěti jeho zesnulého přítele Philbyho. Drahý Philby mu tímto skutkem poslal pozdrav do budoucnosti.

Dojat se šel projít po městě, ve kterém už nepoznával zhola nic. Ale lidé, oblečení v blýskavých kombinézách si ho vůbec nevšímali. Zaslechl zvuk sirén. Prchali kamsi za svými cíli a neodpovídali na jeho zmatené dotazy. Jako poslední se belhal zestárlý David Philby. Herberta nepoznal, ale tahal ho s sebou do krytu. "Člověče, zalezte, tady budou růst houby!" Herbert na něj křičel zoufalé otázky. Ničemu nerozuměl. Ale brzy pochopil. Na město začaly padat bomby a rozkvétat atomovými hřiby. Domy se řítily, z rozpukané země se valila láva. Prchal zpět ke svému stroji, nasedl a stroj se mu podařilo uvést do chodu v poslední chvíli. Láva se zarazila o časové rozhraní, které stroj vytvořil. V posledním okamžiku se zachránil v jiném čase.

Octl se v jeskyni. Putoval tedy časem tak dlouho, až se skála rozpadla. Stroj zastavil na louce. Za ním stál bunkr s ocelovými vraty. Herbert bušil na obrovské kovové desky, ale nikdo mu neodpovídal. Bloudil tedy krajinou. Nikde žádné domy, žádné cesty, ale všude rostly krásné sady, stromy byly obaleny obrovskými plody. Ale nikde neviděl lidi, kteří by o ně pečovali.

Po chvíli zahlédl na obzoru nějakou stavbu. Byl to veliký bílý dům kruhového tvaru. Vystoupil po polorozbořeném schodišti dovnitř. V jediné obrovské místnosti stály prostřené stolky a židličky. Vzal do ruky jeden talíř. Byl vyroben z jemu neznámé umělé hmoty. Když jej upustil, nerozbil se. Byl uchvácen dokonalostí tohoto materiálu. Ale lidi stále neviděl.

Bloumal krásnou krajinou, až zaslechl hlasy. Šťastně se za nimi rozběhl. U řeky uviděl skupinku světlovlasých mladých krásných lidí. Seděli na břehu a vůbec si ho nevšímali. Když na ně promluvil, zdvihli lhostejně hlavu a dál mu nevěnovali žádnou pozornost. Zcela ho to zmátlo. Náhle zaslechl výkřik

a volání o pomoc. Jedna z dívek se topila. Ostatní ji lhostejně pozorovali, ale nehýbali se. Herbert ze sebe strhl sako, skočil do vody a poloutopenou dívku vytáhl. Zabalil ji do svého suchého saka. Dívka na něj ani nepohlédla a vrávoravě odešla.

Lidé se zvedali a pomalu odcházeli. Byli všichni oblečeni do stejných bílých jednoduchých šatů. Herbert se loudal za nimi. Došli do bílého domu. Na talířích byla spousta ovoce, do kterého se všichni hned pustili. Herberta nadchlo, jak bylo veliké, šťavnaté a chutné. Zkoušel se dát do řeči s jedním mladíkem. Ale marně. Zdálo se, že chlapec nerozumí většině z toho, co Herbert říká, i když mluvili stejnou řečí.

Herbert vyšel ven a zdrceně usedl na schody. Ničemu nerozuměl. Zaslechl za sebou kroky. Otočil se - za ním stála dívka, kterou zachránil. Podávala mu jeho sako. Dívala se na něj zvědavě a se zájmem. Takový pohled mezi těmito lidmi ještě neviděl. Povzbudilo ho to. Zeptal se dívky, jak se jmenuje. Odpověděla, že Weena. Napsal toto jméno prstem do písku, ale ona se na to jen nechápavě dívala.

"Proboha, vy neumíte číst a psát! Takhle jsem si budoucnost nepředstavoval. Máte vůbec knihy?"

K jeho údivu přikývla a vedla ho do jedné místnosti. Byla to velká knihovna. Odhrnul zvetšelý závěs a chtivě sáhl po jednom svazku. Kniha se mu rozpadla v rukou. Všechny knihy, zřejmě jediné, které se na celé Zemi zachovaly, byly zničeny.

"Proč jste se o ně nestarali? Jak jste je mohli nechat takhle zvetšet."

Jeho zoufalství pozorovaly netečné udivené oči lidí budoucnosti, o kterých tak často snil.

Weena ho zavedla do jiné místnosti. Byly zde podivné stoly s zrcadlovou plochou. Na nich ležely lovové nárameky. Weena jeden vzala a roztočila ho na desce. Ozval se hlas. Hovořil o globální válce, která vypukla a zničila většinu Země. Další kroužek zaznamenal hlas muže, který říkal, že po válce byli všichni lidé, kteří přežili, nuceni sestoupit do krytů. Po čase se část z nich rozhodla odejít na povrch. Většina jich zůstala v bezpečí podzemních krytů.

"Ty jsi nikdy tu historii neslyšela?"
"Slyšela, ale nerozumím tomu."

Nastal večer. Všichni lidé zalezli dovnitř do domu, zavřeli dveře a při sebemenším šustotu sebou vyděšeně trhali. Herbert se rozhodl jít zpět k bunkru, podívat se na svůj stroj. Weena ho vystrašeně zadržela:"Nemůžeš jít ven, vždyť je tma! V noci jsou venku Marlokové!"
Herbert jejímu strachu příliš nerozuměl, ale přesto odešel. Došel k místu, kde stroj zanechal. Ale nenalezl ho. Jen se od místa, kde "přistál" táhly ke vratům krytu dvě rýhy, jak stroj někdo táhl dovnitř. Teprve teď se vyděsil. Bez stroje byl ztracen navždy v tomto podivném světě, kterému nerozuměl. Uslyšel, jak za ním zašustilo křoví. Trhl sebou. Vzpomněl si na Marloky. Skočil statečně mezi větve - a uviděl Weenu. K smrti vystrašenou. Tolik se o něj bála, že přemohla svůj strach z noci a z Marloků.

Herbert se rozhodl na ochranu před chladem a před Marloky rozdělat oheň. Začal sbírat po okolí suché dříví. Weena jeho počínání moc nechápala, ale s nadšením začala také snášet na hromadu klacky. Tak se do práce zabrala, že nepostřehla, jak se za ní objevilo nízké statné tělo a zazářily bílé vlasy. Náhle ji popadly silné opičí paže a táhly ji pryč. Vykřikla. Herbert vyskočil a zuřivě se vrhl na tvora. Ten se polekal a svoji kořist pustil. Poloudušená Weena se s vděčností přitiskla k člověku z jiného času, který jí už podruhé zachránil život. Herbert škrtl zápalkou a podpálil dříví. Weena poprvé v životě uviděla živý oheň. Byla nadšena.

Ráno šli zpět k bílému domu. Cestou Herbert uviděl ústí nějakých šachet, kterých si dříve nevšiml. Weena mu řekla,že vedou do podzemí, kde vládnou Marlokové. Teprve teď Herbert pochopil, kdo jsou Marlokové. Jsou to zřejmě potomci těch lidí, kteří zůstali v podzemí. Během mnoha generací zcela ztratili podobu s lidmi na povrchu. To oni pracovali v noci v sadech, připravovali lidem potravu a dávali jim šaty. Ale stále tomu moc nerozuměl.

Najednou zaslechl hlasitý zvuk sirény. Rozhlížel se, ale Weenu neviděl.

Spatřil zástupy lidí, jak s nepřítomnými pohledy a se sklopenými hlavami tápavým krokem jdou k vratům krytu, která byla otevřena. Snažil se ty zhypnotizované lidi zastavit, ale byli taženi vpřed jemu neznámou silou. A tu u vchodu uviděl Weenu. Rozběhl se k ní, ale než tam stačil doběhnout, vrata se zavřela. Houkání přestalo. Teprve teď se zbylí lidé vzpamatovali, uvědomili si hrůzu, která jim hrozila a zmateně se rozprchli. Zoufalý Herbert marně bušil pěstmi do ocelových vrat. Vzpomněl si na šachty.

Rozběhl se k jedné z nich a vlezl dovnitř. V podzemí bylo šero, ale po chvíli se rozkoukal a uviděl, jak skupinka apatických lidí i s Weenou je vedena křivonohými malými Marloky. Uskočil do vedlejší chodby a uviděl další místnost. Zděsil se. Byla plná vybělených lidských kostí. Teď už věděl, na co Marlokové lidi potřebují. A proč si je vlastně pěstují. Polilo ho horko. Marlokové právě zavírali lidi do jakýchsi klecí, když se na ně vyřítil rozzuřený Herbert s hořícím věchtem v ruce. Marlokové se vyděsili a rozprchli se. Ale věchet dohoříval a oni se opět vraceli zničit nebezpečného vetřelce. Herbert zapaloval kousky slámy, které se válely v koutech a kameny mlátil silné Marloky. Ale na jejich přesilu nestačil. A lidé stále ještě nechápavě stáli a zírali. Herbertův křik vzpamatoval Weenu a jednoho chlapce. Ten vzal do ruky kámen a jako to viděl u Herberta, praštil s ním nejbližšího Marloka po hlavě. I ostatní se postupně vzpamatovávali. Společným úsilím Marloky zahnali. Herbert vedl lidi zpět k šachtě, kterou vlezl dovnitř. V poslední chvíli, než se Marlokové znovu zrotili, všichni vylezli šťastně ven. To už se k nim sbíhali i ostatní, rozčilení a nechápající. Herbert jim přikázal házet do šachet klacky a slámu, které zapaloval. Brzy z podzemních šachet jako z komínů stoupal dým. A lidé nadšeně nosili dříví, podávali si je a házeli dolů - společně pracovali.

Herbert se jen šťastně usmíval. Podařilo se mu to. Teď si snad tito lidé poradí. Weena se k němu věrně tiskla. Rozhodl se, že se vrátí domů. Cítil, že s holýma rukama tady není moc platný. A chtěl Weenu vzít s sebou, ukázat jí svůj svět.

Došli spolu k ocelovým vratům, která byla otevřená. Za nimi stál Stroj času. Před dveřmi se najednou Weena zastavila. Dostala strach. Sice Herbertovi věřila, ale přesto váhala. Herbert ji přesvědčoval, šel blíž ke stroji a dokazoval, že se není čeho bát. A najednou se za ním vrata s třeskem zavřela. Vyděšená Weena se k nim rozběhla a s pláčem do nich začala bušit. Několik jejích přátel přiskočilo a bušili také. Bez užitku.

Na Herberta se zatím uvnitř sesypala horda Marloků. Neměl čas zapálit oheň, odrážel je tedy pěstmi, cítil jejich rány, ale rval se o svůj život. Prodíral se ke Stroji. Nasedl, setřásl útočníky a stiskl páčku. Stroj s potrhaným, ztlučeným Herbertem, který byl jen napolo při vědomí, se vracel do jeho doby. Až přistál na zasněžené zahradě, pár metrů od Herbertovy laboratoře.

V dohodnutou hodinu se pánové sešli u Wellsova domu. Dovnitř je uvedla Herbertova hospodyně. Když se do deseti minut Herbert neobjevil, přinesla hospodyně dopis, ve kterém našla pro tento případ instrukce. Philby tento dopis nahlas přečetl. Stálo v něm, že se Herbert vydal na cestu svým Strojem času, protože na stanovené schůzce jim chce vylíčit budoucnost, kterou touží poznat. Kdyby se ve stanovenou dobu nevrátil, ztroskotal někde v budoucím čase, nebo se mu nepodařila zpáteční cesta. Všichni ztichli. A tu se otevřely dveře a dovnitř vpadl vyčerpaný, otrhaný, zakrvácený Herbert.

Hned začal svým udiveným nevěřícím posluchačům líčit své dobrodružství. Všechno, co říkal, bylo tak blouznivé a neočekávané, že mu pánové moc nevěřili. Vyčerpaný Herbert se nechal uložit na lůžko s tím, že Philbymu slíbil, že nepřekročí práh svého domu. Což také do jisté míry splnil.

Philby odcházel zamyšlen. Vyprávění Herberta na něj hluboce zapůsobilo. On jediný nepochyboval o pravdivosti jeho slov. A tu se zarazil. Jestliže Herbert mluvil pravdu, bude se chtít k těm nešťastným lidem vrátit. Otočil se a utíkal zpět. Společně s protestující hospodyní vyběhl po schodech do Herbertovy ložnice. Postel byla prázdná. A z otevřených dveří laboratoře

byly vidět rýhy, jak táhl stroj dovnitř, na místo, odkud poprvé startoval. Víc nic. Rozhlíželi se po domě, co vzal asi s sebou. Chyběla puška a velká encyklopedie. Philby pochopil. Se smutným úsměvem hospodyni řekl, že nemá cenu, aby na něj čekali. Zabalili společně nábytek, zamkli dům a doufali, že se Herbert jednou vrátí.

Obvodní kulturní dům Praha 8
Trousilova 3

Cesty lidské fantazie

/Cyklus o autorech sci-fi/

14. 2. 84 ve 20.00 hod.
ISAAC ASIMOV a jeho současníci

6. 3. 84 ve 20.00 hod.
KURT VONNEGUT a jeho současníci

20. 3. 84 ve 20.00 hod.
STANISLAV LEM a jeho současníci

Přednáší ONDŘEJ NEFF,
redaktor Mladé fronty

V uvedených termínech proběhl cyklus velice zajímavých přednášek, kterými navázal OK na cyklus svých loňských přednášek Od Verna do 30. let a Od 30. do 50. let v SF, z nichž jsme přinesli záznamy v minulých číslech Světelných roků. Tak i nyní v následujících třech číslech našeho časopisu najdete přednášky tak, jak se nám je podařilo zaznamenat. Redaktoři se snažili podat čtenářům nezkreslený obraz přednášek i jejich atmosféru a zápal, s jakým Ondřej Neff přednášel. Bylo proto nutno občas použít i nespisovná slova, protože bez nich by mnohé věty ztratily své kouzlo. Pokud jsme náhodou někde špatně myšlenky přednášejícího pochopili a podali je zkresleně, prosíme Ondřeje Neffa o pochopení.

redakce SR

ISAAC ASIMOV

A JEHO SOUČASNÍCI

Ondřej

NEFF

Asimovovi současníci jsme vlastně i my, protože tento autor dosud žije a ani se nemá k umření. Jeho tvorba spadá do období Zlatého věku americké SF, o které jsme mluvili posledně. A kteří jsou jeho nejznámější současníci? Zmíníme se hlavně o Heinleinovi. On i Asimov patří do plejády asi nejznámějších světových autorů SF. Heinlein byl mírně konzervativnější,(působil jako tiskový mluvčí kandidáta na prezidenta Goldwattera). Jinak mezi nimi nebyl názorový rozdíl. Přesto je Heinlein u nás míň překládán.Asimov je myšlenkově otevřenější - když začínal, nikdy nebyl členem fandomu 30.-40. let, byl blízký slavné skupině futuriánů což byli profi autoři, pokrokově až levicově smýšlející.

ISAAC ASIMOV se narodil r.1920 v Rusku, ale už r.1923 se jeho rodina odstěhovala do USA. Jeho otec si založil v Americe cukrárnu, prodával v ní podle tehdejšího zvyku i noviny. Tam se Isaac seznámil s palpy, od devíti let SF intenzivně četl. Jeho vzpomínky na vlastní autorské začátky dokreslují atmosféru 30. - 40. let, ukazují, jak to chodilo ve spisovatelských kruzích.

Nejznámějším magazínem té doby byl Astounding Stories. Byl to měsíčník, specializovaná edice jakýchsi rodokapsů. Redaktorem byl John Wood Campbell mladší. Byl asi o devět let starší než Asimov. V květnu 1935 proběhly změny ve vydávání magazínu, dříve Astounding vycházely každou třetí středu v měsíci. Když tehdy jednou nepřišly, rozjel se osmnáctiletý Asimov na 7. avenue č. 27, kde sídlila redakce, aby zjistil, co se děje. Napříště měly magazíny vycházet v pátek, poslední v měsíci. Asimov tehdy měl s sebou roze-

psanou povídku Kosmická vývrtka, šel ji tedy nabídnout do redakce. V osmnácti letech člověk nepochybuje o své genialitě. Asimov sám vzpomíná, jak se tehdy vrátil. Campbell, v té době 27 letý, s ním hovořil asi hodinu a půl. Povídka se časem ztratila, ale šlo v ní asi o tohle: Asimov si čas představoval jako vývrtku, nebo perc od postele. Hrdina se chce v čase dostat napříč spirály, a dostane se do budoucnosti Země, kde je pustina. Cestovatel se vrátí do současnosti, kde z pocitu marnosti spáchá sebevraždu.

Povídku mu Campbell vrátil se záhodlouhým rozhovorem. Kritizoval hlavně pomalý nástup a laciný závěr. / Zrovna se zabývám namáhavou prací, posuzuji asi 90 povídek zaslaných na Parkon, a dvě třetiny z nich mají záhodlouhé začátky, je to běžná začátečnická chyba. Americký styl psaní je jiný: na začátku je háček, kterým chytí pozornost čtenáře./

Asimov se jako čtrnáctiletý nechal zapsat na kurs tvůrčí angličtiny, kde byl nejmladší a nejhorší. Později pátral po svých tehdejších spolužácích a zjistil, že nikdo z nich neudělal díru do světa, psali tragicky zbarvené prózy.

Campbell tedyprvní Asimovovu povídku odmítl,ale tak, že ho neodradil, a tak dnes vyjde Asimovova třístá kniha. Později,když už proslul, spřátelil se Asimov s Campbellem. Ptal se ho, proč ho tehdy nevyhodil. "Byl jsi dychtivý, bylo vidět, že se nevzdáš, ač tě hodněkrát vyhodí. Dal jsem si s tebou práci, protože jsi byl ochoten na sobě pracovat."

Druhá povídka, kterou Campbellovi nabídl, byl Černý pasažér. Dostalo se jí tak jemné odmítnutí, že nejbližší formulací bylo přijmutí. Chybou byl jen obecný dojem amatérismu, jinak zápletka i nápad byl dobrý. /Příklad vidíme u Čapka, on i jeden lékař napsali Bílou nemoc, ale Čapek vymyslel dobrou zápletku./

I další povídky Campbell odmítl, ale odmítnutí přicházelo už ne po čtyřech dnech, ale po čtyřech týdnech. Což znamenalo značné zlepšení. Ale Asimov už tiskl v jiných palpových časopisech, které byly na nižší úrovni, neměly takový věhlas jako Astounding. Tam chtěli i filosofické a sociální myš-

lenky, ne jen samoúčelnou zábavu. Následovalo dalších šest povídek, celkem devět odmítnutí, ale v lednu 1939 Campbell usoudil, že Asimov je dost zralý na to, aby mohl u něj objednat povídku na téma, že obyvatelstvo je zaujato proti kosmickým letům / v té době to byla revoluční myšlenka, dříve panovalo dětinské nadšení pro lety do vesmíru/ Campbell sám také psal, pod svým vlastním jménem i pod pseudonymem Stuart, ale na toto téma si sám netroufl. Zkusil to tedy s Asimovem a uspěl. Povídka Trends (Směry) vyšla v Astounding. V Ocelových jeskyních je vidět, že Asimov myšlenku nezapomněl. Ostatně i jiní autoři se jí později zabývali. Campbell při odmítání povídky poslal dopis, při přijímání jenom prachy, a to dřív, než povídka vyšla. A rok, kdy Asimov dostal od něj první honorář, byl pro něj rozhodující.

Profesionálním spisovatelem se stal až v roce 1958, ale už od roku 1939 pravidelně psal a získával mezi fanoušky v ghettu SF dobré jméno. Pozvolna. Jeho druzi a konkurenti proslulí téměř okamžitě (Van Vogt v červenci 1939 románem Černý křižník, což byla špička; v srpnu měl okamžitý úspěch Heinlein a jeho Nit života). Asimovovi to trvalo déle. Campbell naléhal, aby si vzal pseudonym, jeho jméno bylo svým cizím původem handicapem v konzervativní společnosti. Asimov dobře učinil, že odmítl, jeho jméno se stalo "firemní značkou, s ničím nezaměnitelnou", později mu dokonce nevěřili, že je to jeho pravé jméno.

Černý třpyt plamene (předchůdce Okruhliaku na oblohe) je satelitní román Asimovova nejslavnějšího díla Nadace (dnes už tetralogie-loni vydal Foundantion agg, tj.Kde nadace končí). Toto dílo ho velmi proslavilo, r.1956 získal cenu Hugo za nejlepší SF román všech dob.

V čem je Asimov nový? Osvědčila se zásada, že SF ožívá a zlepšuje kvalitu, když získává témata z oblastí i mimo SF, ne jen sama ze sebe.Asimov zamontoval do SF historii, ale zcela jinak, než Anderson. Román Nadace je koncipován tak, jako by někdo za 5 000 let popisoval historii předešlých 3 000 let. "Když to psal, uvažoval, co znamenala Judea

v antickém světě, říše nesamostatná, ale s minulostí." Snažil se najít historickou podstatu problému. (např.Ursulla le Guin na tomto principu staví svou metodu, ale v Asimovově době to byla novinka.) Vymyslel novou vědu, které dal jméno psychohistorie. Předpokládá, že na určitém stupni vývoje lidé, zabývající se sociologií, ekonomií a psychologií získají tolik informací, že empirickou cestou projektují cestu do budoucnosti. Vědět všechno o každém po stránce psychologické a ekonomické, tedy absolutní sumu těchto znalostí, lze předpovědět, co se stane v budoucnosti, i když pravděpodobnost předpovědi s časem klesá. Jenom výchozí empirie musí být hodnověrná.

Román Nadace začíná tím, že lidstvo ovládlo celý známý vesmír a vybudovalo Impérium, založené na principech amerického pojetí života. Dokazuje tam ctnosti decentralizovaného života společnosti a volného obchodu. Povinností státu je nezasahovat do ekonomických záležitostí, což je názor dnes překonaný i v Americe. Důležitá figura, která ale brzy zmizí, je vládní poradce, psychohistorik Harry Seldon. Ten předpoví, že se Impérium rozpadne, hlavně po morální stránce (analogie Římské říše). Založí tedy Nadaci, jakýsi výzkumný ústav psychohistorie,nominálně se zabývající shromažďováním informací a teoretickým zkoumáním, ale ve skutečnosti má představovat jádro nového impéria. Nikdo jeho slovům nevěří, nicméně na jeho slova dojde. Vlády se chopí piráti, začne anarchie. Mohla by z toho vzniknout banální vesmírná opera (doc.E.E.Smith by popisoval vesmírné boje), ale Asimov se o tom tolik nešíří, zabývá se politickými následky a změnami lidského chování.

Pak vzniká Nová říše. Pak následuje nuda, protože to psal ne jako román, ale jako novely po celá 40.léta, kompletně vyšly knižně až v r.1951. (Bylo to trochu jako Návštěvníci, nastavovaná kaše.)

Pak už nevěděl, co s tím, i vymyslel si mutanta. Ten pátrá po Nadaci, zničí ji, ale zjistí existenci 2.nadace,

a následuje zase otrava.(?!)

Zkrátka slavné byla jen první Nadace, jako dnes Hvězdné války, dál se veze setrvačností úspěchu.

Asimov má nehumanitní vzdělání, tedy, nestudoval humanitní vědy, ale biologii, medicinu, je docent biochemie. Vnesl do SF pohled historika a ekonoma, tedy sociálněhistorický pohled, posunul vývoj žánru dopředu.

Já robot je jedna z nejslavnějších světových sbírek SF povídek. U nás se kdovíproč špatně prodává, jako třeba Strážci času.Dosud jich leží 5 000 na knižním velkoobchodě. Neinformovanost možná způsobuje, že si čtenář myslí,zřejmě na základě ilustrace na titulní straně,že jde o lásku Nataši k mezihvězdnému Ivanovi.

Tato sbírka zaznamenala názorový převrat v pojetí robota. Už Frankenstein byl android, je to vlastně staré téma. Ale až Asimov mu dal punc věrohodnosti. Dosud byl robot výplod chorobného vědce, který tu a tam někoho uškrtí. Asimov bere robota jako předmět denní potřeby.

Vyvinul tři rozkošné robotické zákony, které vymyslel v hrubých rysech už Campbell, a získal tak duchaplný fabulační trik.Velkou roli hraje hierarchie důležitosti zákonů. Dokonale se mu podařilo vymyslet fabulační princip dramatu, jinde shledáváme modelové kostry, různě odívané různými autory. Asimov vymyslel autenticky SF záležitost - zákony, které jsou součástí konstrukce strojů. Drama se začne rozvíjet v okamžiku, kde se stroj octne ve vibraci, kdy je na vážkách mezi dvěma zákony. Každý stroj se zpětnou vazbou začne na určité hranici oscilovat. Kybernetika v té době neexistovala, Asimov geniálně předjímal jeden problém, který v praktické kybernetice existuje - obvody se mohou dostat do vzájemného konfliktu.

Asimov naučil i čtenáře vnímat SF ne jen jako odlehčovací četbu, ale nabízí i náměty k přemýšlení na technologická témata. On sám je erudován v nejrůznějších oblastech vědy,výbor z jeho odborného díla vydal pod názvem Slova vědy.

Asimov je dodnes činný, i když ne moc autorsky. (Dnes se v Americe víc vydělává na nonfiction, tj. na populárně vědecké literatuře. Z jeho 300 knih je tohoto žánru přesoha. V dnešních magazínech (to už nejsou palpy), působí jako esejista, píše o SF polemicky a otevřeně, komentuje současný vývoj vědy. Nemyslím, že by se chtěl ulejt, ale Nadace a Já robot jsou tak významná díla, že už nikdy nenapíše nic, co by se s tím dalo srovnat.

Z jeho ostatního díla je asi nejslavnější povídka Soumrak, která vyšla v antologiiSF Dvorana slávy. V ní soustředila asociace profi amerických spisovatelů nejlepší povídky, napsané do vzniku Huga. Vyšla zde mimo jiné i Wein - baumova Martanská odyssea (u nás vyšla v Těžké planetě), Malý černý kufřík, 9 miliard božích jmen, Růže pro Algernoon, Aréna - to je vymakaná povídka, ale u nás není přeložená. Soumrak je parafrází Emersonova aforismu :"Kdyby se hvězdy objevily na nebi jednou za sto let, jak by lidé udržovali celé generace pověst božích nocí."

Asimov právě tuto situaci popisuje - jakási planetka leží v systému šesti sluncí, kde nikdy není noc. Jen jednou za tisíc let vyjdou hvězdy. Jejich vědci to předpoví, má to různé důsledky. Z amerického hlediska je to perfektní. Z evropského hlediska - Emersonova myšlenka je geniální ve čtyřech řádcích. Asimovova povídka na 40 stránkách říká prakticky totéž, ale je to v podstatě nuda.

Druhým z plejády významných autorů 40. a 50.let je Heinlein. Známe ho více méně jen z Dvojníka z Únosu na Mars.

ROBERT A.HEINLEIN se narodil v roce 1907. Má námořní akademii, psát začal stejně jako Asimov v roce 1939. Prosadil se v srpnu toho roku povídkou Nit života (Life line). Tato povídka je založena na vynálezu, schopném změřit člověku život na vteřinu přesně. Dnes nepatří mezi jeho nejlepší práce, ale v té době zaujala, znamenala pro něj otevřené

dveře u Campbella.

V čem je nový a odlišný od svých současníků? Vyhovoval přesně Campbellově představě, jak má SF vypadat: dokonale propracovaný svět, neexistující, ale fungující.

O Heinleinově díle se zmíníme jen ve stručnosti, obsáhlejí pojatou přednášku znají účastníci loňského Parconu. Jedním ze zajímavých Heinleinových děl je Muž, který prodal Měsíc. Tento muž si nechal vypočítat přesnou polohu pásu Země, nad nímž vede trasa Měsíce a tento pozemek si koupil. Ve vzduchovém sloupci jeho majetku, nebo vlastně nad ním, měl Měsíc. Následují obyčejné právnické tahanice (např. jestli mu nad ním můžou lítat letadla), prostě žádní mimozeměšťani v louži. Povídka Rekviem se v lecčem podobá historce o von Braunovi, ale není to tak naivní. Starý pán, vynálezce raket, sám nikdy raketou neletěl. Těžce to nesl, cítil tíhu stáří a nesplněných nadějí. Zašel do raketového lunaparku, kde byly vystaveny staré rachotiny, většinou už nefungující. On ale přemluvil obsluhu, podařilo se jim aktivovat jednu raketu a dopravit ho v ní na Měsíc. Stařec alecestu nevydržel, ještě před cílem zemřel. Úžasné na tomhle příběhu je, že se není čemu divit. SF snadno čtenáře překvapí, ale nesnadno ho přiměje, aby se vžil do role. (Schopnost psychologické asociace) A to se právě Heinleinovi dařilo dobře.

Heinlein byl velmi úspěšným spisovatelem, čtyři jeho romány získaly Huga: Dvojník, Hvězdná pěchota(1959), Měsíc je drsná milenka(1965), Cizinec v cizí zemi. Dvojník je u nás velmi známý, patří k tomu nejlepšímu, co v češtině vůbec vyšlo. Hvězdná pěchota byla kritizována, studená válka existovala v comicsech, ale v SF ne. Heinlein si tady dělal srandu z antikomunistické horečky i z FBI. V románu je něco jako Zelené baretv pro kosmickou válku s galaktickými pavouky. Piloty kosmických lodí jsou vesměs ženy, ženská psychika prý lépe zvládá navigaci. Taky tu figurovali psi s autodestrukčním zařízením...(Jestliže čte Reagan SF, tak určitě tuhle kolem dokola.)
Román Cizinec v cizí zemi mu přinesl největší slávu mezi hippíky. Je to vlastně moderní parafráze Gulliverů, nebo Alenky. Hlavního hrdinu vychovali Marťani. A on se dívá na svět jako člo-

věk čistých mravních principů. Kritika spadá hlavně na křesťanské pojetí náboženství. Marťanské pojetí vyhovuje "květinovým dětem" hlavně myšlenkou naprosté upřímnosti. Hrdina dokáže také číst myšlenky, ovládá teleportaci (zmizí člověka, kterého jdou policajti sebrat), atd. Je to propletené, ale domyšlené.

Cesta slávy (1963) je považována za jednu z lepších fantasy (podobné Ostrovu dravců). Jakýsi Červený baret je najat princeznou, hledá kouzelné vejce, ze kterého pak vysedí draka a tomu drakovi jdou z huby plameny, protože při jeho trávení vzniká metan... V kontextu s Heinleinovou ostatní tvorbou je to velice nepodařené dílo.

Značné obliby dosáhla Heinleinova díla pro děti. Např. Starbeast (Hvězdná příšera), jakýsi předobraz E.T. Je to pohádka, kde se nešišlá. Je to bezvadný. Až si vydavatelé po Dveřích do léta zvyknou, že Heinlein nemá co dělat s heinleinovci, tak se pokusím v Albatrosu je přimět, aby to přeložili. Děj spočívá asi v tom: Jakémusi kloučkovi přinese táta astronaut zvířátko. Nesmí se krmit, protože sežere všechno, a úměrně tomu naroste. Je to ale moc hodný a inteligentní zvířátko. Jednou uteče, sežere autobus, roste a rostou i průšvihy, které natropí. S touto příšerou je veden soudní proces (ve stylu Perry Masona). Posléze se zjistí, že příšera je princezna jakéhosi galaktického impéria. Kdyby se jí zkřížil vlásek na její nyní gigantické hlavě, tak nás spláchli. Je to vymakaný. (Je to trochu podobný Čapkově Velké dračí pohádce).

Možná řeknete, že jsem senilní, ale zase se vracím k Vernovi:"S fantastickým prvkem se musí opatrně a střídmě. Čím blíž k realitě, tím líp, tím víc se čtenář vcítí do díla." Asimov i Heinlein jsou právě mistry tohoto. Asimov je možná o trochu relativně horší spisovatel, ale má zase nové nápady. Heinlein sice nemá tyhle nápady, ale umí psát. A s tím dnes skončíme.

(Podle přednášky O.Neffa zaznamenal Starkneat. Za případné nepřesné formulace myšlenek se autorovi omlouváme.)

EDIČNÍ PROBLÉM

STARKNEST

Obliba vědecko-fantastických příběhů ve světě neustále roste, a roste i u nás. Je stále větší zájem o nově vydávané knihy z oblasti SF. Také antikvariáty jsou po nákupních dnech obléhány desítkami nadšenců, kteří nelitují žádné námahy ani finančních nákladů, jen aby rozšířili svoji sbírku o nový přírůstek. Také sbírky naší společnosti se utěšeně rozrůstají. Srdce scifisty při pohledu na plnící se knihovnu zaplesá. Ale častokrát se v nitru duše ozve červíček estetického cítění. A právem. Navzdory velkým snahám je těžká uspořádat knihy v knihovně tak, aby různobarevné odlišně silné a vysoké hřbety knih tvořily přeci jen jakýsi zákryt. Ale přesto i takto uspořádaná sbírka působí dojmem chaotickým a neestetickým. Tento pohled je jasnou obžalobou našich vydavatelství. Neboť, jak jsme řekli - obliba SF literatury roste i u nás. Náš knižní trh je tímto žánrem sice pohříchu sporadicky, ale přeci jen zásobován. Ale každá kniha má jiný typ vazby, jiný přebal, zkrátka podepsalo se na ní jiné vydavatelství. Nemáme námitek proti osobitým rysům knih z určitých nakladatelství. Devět knih z edice Kapka pohladí oko relativně stejnými hřbety. Nevtíravý symbol bílé kapky v černém obdélníčku sympaticky odliší sloupeček v knihovně. Podobně působí i barevné proužky Omnie nebo edice KOD. Ale ouha! Zde naše chvála končí. Napadá nás zřejmá otázka: Proč v jedné ediční řadě vycházejí vedle sebe dívčí románky, populárně pojatý cestopis, válečný román, detektivka a tu a tam i SF ? Nevěříme, že by nakladatel byl tak naivní a myslel si, že čtenář v zajetí estetické konvence, bude kupovat knihy stejné grafické úpravy bez ohledu na obsah. V knihovně taková řada stejných knih vypadá hezky, ale knihy nekupujeme zdaleka jen pro parádu. Knihy jsou hlavně na čtení, na přemýšlení, na snění, na krásu ... Proč tedy nevyužít krásu knihy jak vnitřní, tak alespoň trochu- tu vnější?

Bystřejší vydavatelé sousedních zemí postřehli tento požadavek dnešní doby, kdy knihy tvoří velkou část vnitřního života i interiéru bytů mnoha lidí. A výsledek? Vznikají ediční řady, obsahující bohaté série knih určitého žánru. Není třeba náročné úpravy: stačí stejná velikost, stejný typ vazby i písma na hřbetě. Pro příklady nemusíme chodit daleko:

V Polsku se objevilo několik edicí, zabývajících se výhradně vědecko-fantastickou tvorbou z celého světa. Jednu z nich s názvem Alfa, vydává nakladatelství KAW /Krajowa Agencja Wydawnicza/ ve spolupráci s OKMFiSF /Ogólnopolski Klub Miłośćnikow Fantastyky i Science-Fiction/. Tato edice byla v roce 1980 vyznamenána cenou "Premio Evropa" na evropském kongresu SF - Eurocon 80 a byla vyhlášena za nejlepší evropské vydavatelství SF roku. Je to řada roztomilých drobných knížek stejného formátu i grafické jednoty. Ani papír není nijak zvlášť náročný. Ale vycházejí zde dílka autorů, ve světě SF dobře známých, jako jsou např. Stefan Wul, Stefan Weinfeld, Eric Simon, Andrej Trepka a další.

Druhou edicí, která si s první nijak nezadá, je "SF", kterou vydává Wydawnictwo Poznańskie. K dobru je třeba také přičíst časopis Alfa, kde kromě kreslených SF seriálů vycházejí též povídky a odborné články na témata související se SF.

Překrásná edice vznikla také u našich jižních sousedů v Maďarsku. Je to Kozmosz Fantasztikus Könyvek. Myslíme si, že tyto knihy představují i pro nás, neznalé tohoto originálního jazyka, skutečně ukázku téměř dokonalé edice SF. Jde o nádhernou edici brožovaných knížek rozumného formátu se skutečně perfektně a citlivě provedenými titulními stranami. A že zde nevycházejí podřadná díla, o tom svědčí ten fakt, že maďaři jako první ze socialistických zemí přeložili a vydali Asimovovu Nadaci. /Alapítvány, Alapítvány es Birodalom, Második alapítvány/. V maďarsku také vychází doposud nejlepší SF magazín v Evropě - Galaktika. Je právem ve světě SF uznávaným pojmem, neboť jak po stránce faktické,

tak i grafické, je časopis skutečně obdivuhodný. A následování hodný. Ze známějších autorů uvedeme alespoň Theodora Sturgeona, Johna Brunnera, Briana M. Stableforda, jejichž díla jsou v Galaktice otištěna. Domníváme se, že nespornou osobností, která dodává časopisu kouzlo, je i vynikající maďarský ilustrátor György Korga. Zkrátka, máme našim sousedům co závidět.

Za zmínku stojí i vědecko-fantastické edice v Sovětském Svazu. Tam se těší tento žánr velké oblibě, jejímž důsledkem je i vydávání slušného množství knih. Zajímavé je například periodikum Sbornik naučnoj fantastiky /vydavatelství Znanije/. Zde se uplatňují nejen známí i neznámí, lepší či slabší autoři sovětští, ale jsou publikovány i překlady prací západních klasiků SF, mezi které bezesporu patří Ray Bradbury, Herbert W. Frank, James Ballard, John Brunner, larry Niven a další. Grafické a technické provedení není nejlepší, ale svou funkci plní dobře. O něco vydařenější po této stránce je ediční řada s všeříkajícím názvem - Bibliotěka sovětskoj fantastiky, která přináší díla známých sovětských autorů, jako např. Jevgenije Guljakovského /Doba mlhy/. Zde se sice projevuje také nejednotnost hřbetů a vazeb, tolik příznačná pro naše edice, ale základní parametr, formát, zůstává zachován. Kromě toho vychází i edice stejného formátu /!/ s názvem Zaruběžnaja fantastika, ve které např. vyšel poslední dobou soubor povídek Bena Bovy.

Letmo se zmíníme ještě o německé knižní produkci, která obsahuje také nejméně jednu edici, zabývající se výhradně SF a vydávající knihy nesporných kvalit obsahových i estetických. /SF-Utopia/

Totéž platí i pro Jugoslávii s její paperbackovou edicí SF Sirius.

Tím skončíme stručný přehled sousedů a vrátíme se domů.

Proč u nás nevznikla dosud žádná oficiální edice, která by vyplnila citelnou mezeru v této oblasti knižní produkce ?

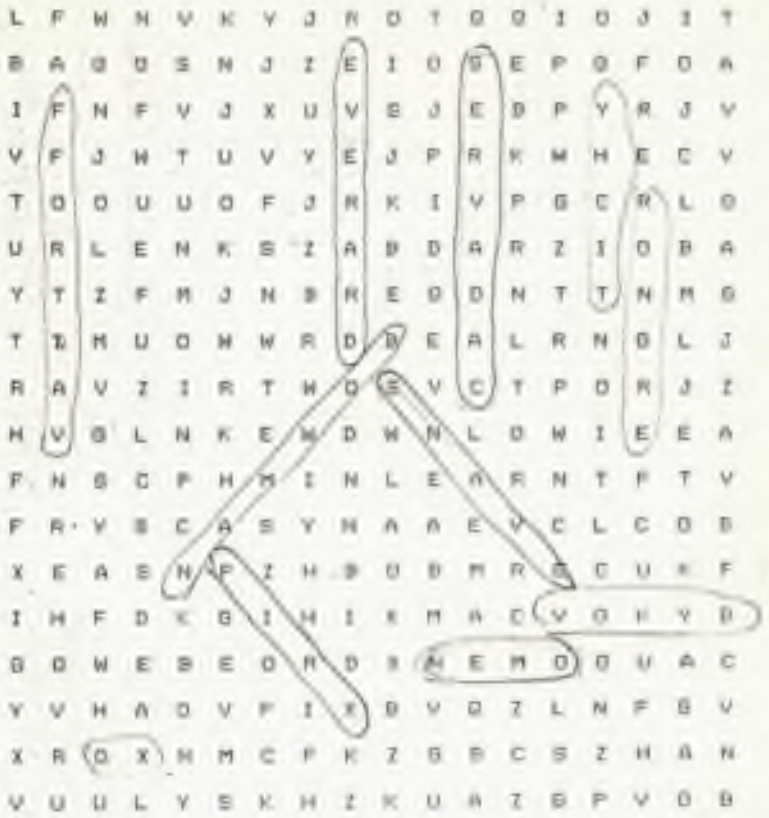
Je to škoda, ale snad se v blízké době dočkáme lepšího vztahu k tak nádherné oblasti literatury, jakou SF bezesporu je.

Jedinou vyjímkou u nás je nakladatelství Bellatrix se svou edicí bílých čtverečků. V doposud vyšlých svazcích se projevila pestrost obsahu, ale zároveň naprostá věrnost žánru science-fiction. Také stálý formát a jednotná barevnost jsou na první pohled v knihovně znát. Časopiseckou produkci nakladatelství Bellatrix představuje zatím pouze periodikum Světelné roky. V počátečních číslech jsme byli svědky zajímavého experimentu - kombinace vlastní a přejaté tvorby. Jednalo se především o obsahy a recenze SF filmů, které ovšem nejsou jen obecnou informací o viděném, ale samo líčení má v sobě určité kouzlo.

Závěrem tedy vyslovíme velké přání všech, kteří mají skutečný a kladný vztah k science-fiction - kéž se brzy dočkáme kvalitní a bohaté řady těchto dobrých knih.

HLAVOLAM

Protože SF není jen vážná věda, ale i trocha té legrace, připravilo pro Vás "Šifrovací oddělení" několik hlavolamů. Na následující straně najdete čtverec náhodně nakupených písmen. Nejsou však nakupena zcela náhodně. Je v nich skryto 10 jmen postav a hrdinů z různých SF knih. Neprozradíme Vám pochopitelně, která jména to jsou, ale protože je to první hlavolam, prozradíme alespoň, že se jedná mimo jiné o postavy z děl Stanislawa Lema, Julese Verna, Poula Andersona, Artura Clarka i o jednu postavu ze SF filmu. Správné odpovědi posílejte do redakce. Po ukončení cyklu hlavolamů budou slosovány a výherce obdrží hodnotné SF ceny. -st-

Obrazová příloha: Obrázek z filmu Stroj času
Dokumentační materiál k článku Ediční problém

SVĚTELNÉ ROKY - Kurýr hvězdných poselství. Časopis pro fantastiku, SF a záhady. Vydávý Scifia of C.A.P. & company, KSPVTU.v nakladatelství Bellatrix. Příspěvky posílejte na adresu nakladatelství. Nevyžádané rukopisy se nevracejí. Objednávky vyřizuje výhradně nakladatelství Bellatrix. Náklad 4 výtisky. číslo bylo dáno do tisku 2.10.1984, vyšlo v březnu 1984. Veškerá autorská práva vyhrazena. Pořizování kopií přísně zakázáno. Přetisk povolen pouze se souhlasem redakce, autorů a s udáním pramenů.

© STARKNEST 1984

СЕЗОН ТУМАНОВ
ПОВОЛЖИЕ СКАЛЫ
СВЕТ НАД ТАЙГОЙ
АСТРАХАНСКАЯ ЭПИДЕМИЯ
НФ
НФ
НФ
НФ

Alapítvány
és Birodalom
KOZMOSZ FANTASZTIKUS KÖNYVEK
Stanislaw Lem
AZ ÚR ÉVE
KOZMOSZ FANTASZTIKUS KÖNYVEK
A Fekete Gén
GALAKTIKA

KRONIKA AKASZY
KRONIKA AKASZY
ESKAPIZM
ALFA
6

NESKÁKEJ! SVĚTELNÉ ROKY JSOU UŽ NA CESTĚ!!
ŽIVOT UŽ PRO MNE NEMÁ CENU